

Τί σχέση κατά τή γνώμη σας υπάρχει μεταξύ ενός σοσιαλισμοῦ πού στηρίζεται σέ ὀρθολογικές διαδικασίες καί σέ φαινόμενα ἐξουσίας πού ἄλλοτε περισσότερο ἄλλοτε λιγότερο ἐμφανίζονται μέ τή μορφή ενός "ἰσλαμικοῦ σοσιαλισμοῦ";

Εἶναι πλατειά διαδεδομένη ἡ ἀντίληψη, ὅτι ὅλες οἱ χῶρες τοῦ τρίτου κόσμου πού δέν ἐντάσσονται στό στρατόπεδο τῶν βιομηχανικῶν καπιταλιστικῶν κρατῶν ἀνήκουν ἢ ἔχουν σχέση μέ τόν σοσιαλιστικό κόσμο. Τό ἐπόμενο βῆμα πού πολλοί πολιτικοί σχολιαστές κάνουν, σκόπιμα ἢ καί ἀσυνείδητα, εἶναι νά κρίνουν ἂν οἱ χῶρες αὐτές ἀνταποκρίνονται σέ σοσιαλιστικά πρότυπα, εἶναι πραγματικά ἢ ὄχι σοσιαλιστικές. Ὅρισμένες ὅπως ἡ Λιβύη παίρνουν στή βαθμολογία αὐτή τούς χειρότερους βαθμούς. Ἡ ἀρνητική αὐτή στάση ἀπέναντι στόν "ἄραβικό σοσιαλισμό" ὀφείλεται τίς περισσότερες φορές στά ἰσλαμικά στοιχεῖα του, στήν ἀνάμιξη θρησκευτικῶν πεποιθήσεων μέ τίς ὀρθολογικές ἀρχές πού θά πρέπει νά διακρίνουν κάθε σοσιαλισμό.

Ὁ τρόπος τοῦτος τῆς ἀνάλυσης εἶναι λαθεμένος, γιατί εἶναι ἀντιεπιστημονικός. Κοινή ἐπιδιώξη σ' ὅλες τίς χῶρες πού ἐπαγγέλλονται σοσιαλιστικές ἀρχές εἶναι ἡ καταργήση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στά κρατικά μέσα παραγωγῆς μέ σκοπὸς ^{εἶναι} καταργήσῃ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοποίησης τοῦ πλεονάσματος μιᾶς παραγωγῆς πού συντηρεῖται καί λειτουργεῖ χάρις στό κοινωνικό σύνολο. Ἡ κοινή ἐπιδιώξη εἶναι πολλές φορές ἀποτέλεσμα μαρξιστικῆς ἀνάλυσης, ἀλλά ὄχι μόνο. Προκαλεῖται καί καθορίζεται ἀπό τὰ ἰδιαίτερα πολιτικά καί οἰκονομικά χαρακτηριστικά τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα τῆς χώρας. Στήν Ἀλγερία π.χ. οἱ ἐκτεταμένες ἀγροτικές ^{ἰδιωτικές} τῶν γάλλων ἀποίκων ἔθεσαν, μετά τήν ἐγκατάλειψη τῆς χώρας ἀπό τούς ἀποίκους, ἄμεσα τό πρόβλημα τῆς ὀργάνωσης τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς μέ συνεταιριστικές μορφές. Ἡ θέληση τῆς Λιβύης ἢ τοῦ Ἰράκ νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τήν κηδεμονία τῶν πολυεθνικῶν ἐταιριῶν πετρελαίου ὀδήγησε ἀναπόφευκτα στήν κρατικοποίηση τῶν ἐγκα-

-ταστάσεων εξόρυξης πετρελαίου. Ο τρόπος μέ τόν οποιο ή κάθε χώρα επιδιώκει νά πραγματοποιήσει τόν έλεγχο πάνω στα μέσα τής παραγωγής εξαρτάται από τά οικονομικά, κοινωνικά καί πολιτικά δεδομένα της. Έπηρεάζεται από τά πολιτιστικά πρότυπα, τή στάθμη τής παιδείας, τή τεχνική εξέλιξη καί πολλούς άλλους παράγοντες πολλές φορές φανερούς αλλά άλλες άγνωστους καί άστάθμητους. Τό αποτέλεσμα σέ κάθε χώρα είναι γι' αυτό διαφορετικό, παρουσιάζει ιδιοτυπίες καί θέτει καινούργια προβλήματα σέ όσους θέλουν νά έντάξουν όλες τίς μορφές "σοσιαλιστικής όργάνωσης" σ' ένα κοινό πλαίσιο.

Τό συμπέρασμα τής παραπάνω σκέψης θά μπορούσαμε νά συνοψίσουμε στίς εξής αρχές : Δύο σοσιαλισμοί πού πραγματοποιήθηκαν σέ διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές καί ιστορικές στιγμές δέν μπορεί νά είναι ταυτόσημοι. Ο σοσιαλισμός πού πραγματοποίησε μιά χώρα διδάσκει τίς υπόλοιπες, πού θέλουν νά ακολουθήσουν τόν ίδιο δρόμο, όρισμένες έμπειρίες-θετικές ή άρνητικές- δέν μπορεί όμως σέ καμμιά περίπτωση νά είναι δεσμευτικό υπόδειγμα. Όπου υπάρχουν δεσμευτικά υποδείγματα όφείλονται σέ φαινόμενα εξάρτησης καί στό συσχετισμό τών διεθνών δυνάμεων. Είναι επόμενα επίσης λαθεμένα ή άποψη, ότι ο σοσιαλισμός πού πραγματοποιήθηκε σέ όρισμένες χώρες στηρίζεται σέ όρθολογικές καί μόνο διαδικασίες, ένω σέ άλλες τό "ιδεώδες" νοθεύεται από θρησκευτικές άντιλήψεις καί μή λογικές συμπεριφορές. Όταν ή θρησκεία άποτελεϊ βασικό στοιχείο του έποικοδομήματος, θά καθορίζει τόν τρόπο μέ τόν οποιο επιδιώκεται νά λυθεϊ τό πρόβλημα τής κοινωνικής όργάνωσης, όπως ακριβώς καθόρισαν ή καθορίζουν τή μορφή του σοσιαλισμού παραδοσιακά ριζωμένες άύταρχικές μορφές διακυβέρνησης. Για νά κατανοήσουμε τόν "άραβικό σοσιαλισμό" είναι άρα άπαραίτητο κοντά στα άλλα οικονομικά καί κοινωνικά δεδομένα νά έχουμε υπ' όψη μας τό ρόλο πού παίξει στίς κοινωνίες τής Μέσης Άνατολής ή Ισλαμική θρησκεία καί τό βαθμό πού καθορίζει τίς άντιλήψεις καί συμπεριφορές του πληθυσμού. Η θρησκεία άποτελεϊ γιά τούς μωαμεθανούς περισσότερο ένα τρόπο ζωής παρά ένα θεσμό ή μιά προσωπική υπόθεση.

Τά βασικά κείμενα τής Ισλαμικής θρησκείας προβλέπουν λεπτομερειακές ρυθμίσεις γιά τό κράτος, τόν τρόπο άσκησης τής εξουσίας, τή θέση του άνδρα καί τής γυναίκας

στή κοινωνία, τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου. Οἱ ρυθμίσεις αὐτές, μιά πού περιέχονται στό θεῖο νόμο, δέν μποροῦν σύμφωνα μέ τήν ἰσλαμική ἀντίληψη νά τροποποιηθοῦν ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία. Ἐνα ἀπελευθερωτικό κίνημα πού θά στηριχτεῖ καί στά θρησκευτικά συναίσθηματα τοῦ πληθυσμοῦ γιά νά τόν συσπειρώσει ἀπέναντι στούς ἰμπεριαλιστές θά διστάσει ἢ θά καθυστερήσει πολύ ν' ἀμφισβητήσῃ τίς θρησκευτικές ἐπιταγές ἐφ' ὅσον θά θέλει νά διατηρήσῃ τήν ἐθνική ἐνότητα. Ὁ σοσιαλισμός του θά ἔχει γιά μᾶς, πού εἴμαστε ἐκπαιδευμένοι μέ τὰ πρότυπα τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, "συντηρητικό" χαρακτήρα. Ἀλλά μήπως εἶναι πιό προοδευτική μιά λύση, ὅπως στό Ἀφγανιστά, ὅπου ἡ προσπάθεια ἀγνόησης θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων ὀδηγεῖ σέ ἐμφύλιο πόλεμο μέ χιλιάδες νεκρούς; Ἡ ἰσλαμική θρησκεία ἀναγνωρίζει προεξέχοντα ρόλο καί σέ θέματα κοινωνικῆς ὀργάνωσης στό πρόσωπο πού ἐρμηνεύει τή θέληση τοῦ θεοῦ, τέτοιο πρόσωπο εἶναι σήμερα στήν Περσία ὁ Χομέϊνι. Προδιαθέτει ἔτσι τούς πιστούς στήν ἀναζήτηση χαρισματικῶν ἡγετῶν, σέ μονοπρόσωπη ἐξουσία, σέ συγκεντρωτικές μορφές ὀργάνωσης. Γιά πολλούς ἀπό τούς Ἀραβες ἢ δημοκρατία, ὅπως τήν ἀντιλαμπανώμαστε μεῖς, τὸ δικαίωμα ἀμφισβήτησης, ἡ ἀπεριόριστη ἀτομική ἐλευθερία, ὁ ὀρθολογισμός καί ἡ ἔλλειψη θρησκευτικότητας στήν καθημερινή ζωή εἶναι τρόποι συμπεριφορᾶς ἱστορικά καί γεωγραφικά καθορισμένοι πού δέν μποροῦν νά ἐξαχθοῦν καί νά μεταφερθοῦν ἀτόφιοι σέ ἄλλες χῶρες. Ἡ σημερινή ἐξέλιξη στό Ἰράν δείχνει ὅτι ὄχι μόνο τὰ συντηρητικά θρησκευτικά στοιχεῖα θέλουν νά διατηρήσουν τόν τρόπο ζωῆς τους, ἀλλά ὅλος ὁ πληθυσμός ὀρθώνεται κατά τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπιβολῆς τοῦ δυτικοῦ τρόπου ζωῆς, ἀντιτίθεται στό ξερίζωμα κάθε παράδοσης καί ἐπιδιώκει νά βρεῖ τήν ἐθνική του ταυτότητα σέ μιά διαδικασία ὅπου τὰ ἐπιδιωκτέα πρότυπα καπιταλιστικά ἢ σοσιαλιστικά δέν εἶναι προκαθορισμένα. Τό παράδειγμα τοῦ Ἰράν δείχνει ἐπίσης ὅτι ἡ ἄποψη ὅτι κάθε χώρα θά μπορούσε εὐκόλα νά μιμηθεῖ τὸν παράδειγμα τοῦ Κεμάλ καί νά ἀρνηθεῖ ἄμεσα κάθε θρησκευτική ἐπίδραση πραγματοποιώντας τὸ σοσιαλισμό της εἶναι λαθεμένο. Στό Ἰράν οἱ μολάδες ἀκολουθώντας μιά παλιά παράδοση ζοῦνε κοντά στό λαό συμμετέχουν στά καθημερινά του προβλήματα καί προσπαθοῦν νά τόν καθοδηγήσουν σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς

ζωής. Γι' αυτό και αποτέλεσαν την αίχμη του αγώνα κατά του καθεστώτος του Σάχη. Μιά λύση χωρίς αυτούς και ενάντια τους δεν μπορεί να υπάρξει. Τή σχετικότητα ακόμη και των σοσιαλιστικών προτύπων θα έπρεπε να μας διδάξει το αντίστοιχο παράδειγμα της εισαγωγής της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στις χώρες του τρίτου κόσμου. Η άποτυχία υπήρξε παταγώδης. Το κοινοβουλευτικό πολίτευμα δεν μπόρεσε να επιζήσει σχεδόν πουθενά. Η άποτυχία δεν οφείλεται στην ανικανότητα ή στην όπισθοδρομικότητα των λαών αυτών. Έχει την αίτια της στην έλλειψη βασικών προϋποθέσεων για τη λειτουργία του δυτικοευρωπαϊκού συστήματος, όπως είναι η ύπαρξη έθνικης ταυτότητας ~~και μιά~~ συναίνεση για τά πλαίσια έξωτερικης και έσωτερικης πολιτικης, τά κοινά πολιτιστικά πρότυπα και μιά όμαλή οικονομική ανάπτυξη.

Γιά να κρίνουμε τά φαινόμενα έξουσίας που εμφανίζονται μέ τή μορφή ενός "Ισλαμικού σοσιαλισμού" ¹⁶⁰⁶ δενθά πρέπει ¹⁶⁰⁶ να σταθοῦμε μόνο στά έξωτερικά φαινόμενα που πολλές φορές μας ξενίζουν, όπως είναι π.χ. η θέση της γυναίκας, αλλά να έρευνήσουμε σε ποιο βαθμό προωθείται η κύρια επιδιώξη του συστήματος, η ιδιοποίηση από τό κοινωνικό σύνολο και όχι από μιά ομάδα του πλεονάσματος της παραγωγής. Θα διαπιστώσουμε ότι όρισμένες χώρες έχουν κάνει σημαντικές προσπάθειες προς τήν κατεύθυνση αυτή. Οι στατιστικές δείχνουν, ότι η Άλγερία δαπάνά τό 69,9% και η Λιβύη τό 72,3% των συνολικών έξόδων τους σε έργα ανάπτυξης ενῶ χώρες που ακολουθοῦν τό καπιταλιστικό πρότυπο όπως τό Κουβέϊτ μόνο 18% και η Τυνησία τό 43,8%.

Γιά να συνοφίσουμε : Πρότυπο σοσιαλισμού για να κρίνουμε τά φαινόμενα έξουσίας που εμφανίζονται μέ τή μορφή ενός "Ισλαμικού σοσιαλισμού" δεν υπάρχει. Καί αυτά τά φαινόμενα όπως κάθε άλλη "σοσιαλιστική προσπάθεια" πρέπει να κατανοηθεῖ στό συγκεκριμένο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο που πραγματοποιειται.